

ביאור מחלוקת רש"י ותוס' בענין האכלת תרומה טמאה לבהמה אפי' בחול

YESHIVA UNIVERSITY
TORAH MITZION
BEIT MIDRASH
תכרון דוב

אליעזר דיינה, ediena@torontorah.com

א. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כד עמוד ב – כה עמוד א

משנה. אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב... גמרא. מאי טעמא? - לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב... ביום טוב הוא דאסיר, הא בחול - שפיר דמי, מאי טעמא? - אמר רב: כשם שמצוה לשרוף הקדשים שנטמאו, כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת.

ב. רש"י שם, ד"ה מצוה

מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת - דדמיא לקדש, ועוד: משום תקלה.

ג. תוספות הרא"ש שם, ד"ה כך אתה

כך אתה מצווה לשרוף את התרומה. פרש"י משום דלא ליתי בה לידי תקלה, ולפום האי טעמא נראה דלאו דוקא שריפה דה"ה אם היה מפרר וזורה לרוח או מטיל לים, וכן פרש"י בפ"ג דיום טוב גבי שאלו עליה ועל החלה שנטמאת, וכן בפרק אלו עוברים גבי הא דתנן לא יקרא לה שם עד שתאפה, ופ"ל לפי שאינו יכול לשורפה ולא ליתנה לפני כלבו ביום טוב לפי שאסור לבערה ביום טוב משמע דאי לא משום יום טוב היה יכול ליתנה לפני כלבו, תימה מה טעם יהא אסור ליתנה לפני כלבו ב"ט, וצ"ל לפירושו דכל עניניו ביעור אסירי גזירה אטו שריפה, מיהו קשה דאמרינן בסוף מסכת תמורה גבי אלו הנשרפין דתרומה טמאה בשריפה וקתני התם הנשרפים לא יקברו, הילכך נראה דשריפה דוקא דילפינן לה מקדש דכתיב ביה באש ישרף.

ד. משנה מסכת תמורה פרק ז משנה ה (מובא בתלמוד בבלי שם דף לג עמוד ב)

ואלו הן הנשרפין: חמץ בפסח - ישרף, ותרומה טמאה, והערלה, וכלאי הכרם. את שדרכן לשרוף - ישרוף, ואת שדרכן להקבר - יקבר. ומדליקין בפת ובשמן של תרומה... כל הנקברין לא ישרפו, וכל הנשרפין לא יקברו, ר' יהודה אומר: אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברין - רשאי, אמרו לו: אינו מותר לשנות.

ה. רש"י שם ד"ה תרומה וד"ה את שדרכן

את שדרכן כו' - אערלה וכלאי הכרם קאי אוכלין ישרפו ומשקין יקברו. כל הנשרפין לא יקברו - דלמא אתי איניש ואשכח להו ואכיל להו.

ו. משנה מסכת מעשר שני פרק ב משניות ג וד

תלתן של מעשר שני, תאכל צמחונים. ושל תרומה, בית שמאי אומרים, כל מעשיה בטקרה, חוץ מן הפיפה. ובית הלל אומרים, כל מעשיה בטמאה, חוץ מן הפיפה: כרשיני מעשר שני, יאכלו צמחונים, ונכנסין לירושלים ויוצאין. נטמאו, רבי טרפון אומר, יתחלקו לעסות, ונחכמים אומרים, יפדו. ושל תרומה, בית שמאי אומרים, שורין ושרפין בטקרה, ומאכילין בטמאה. ובית הלל אומרים, שורין בטקרה, ושרפין ומאכילין בטמאה.

ז. ברטנורא שם

תאכל צמחונים - כשהן ירקות לחין, ולא יניחם עד שיגדלו ולא יהיו ראויות לאכילה. אבל בתרומה תאכל בין צמחונים בין יבישים: **ב"ש אומרים כל מעשיה בטמאה** - אע"ג דתלתן לאו אוכל גמור הוא, ואין תרומה נוהגת בו אלא לפי שנאכל לקצת בני אדם, הילכך נאכל בטמאה, מ"מ לב"ש צריך שיהיו כל מעשיה בטמאה ובנטילת ידים, כדין כל שאר אוכלים של תרומה שהנוגע בהם צריך נט"י תחלה, וטעמא כדי שידעו שהם תרומה ולא יאכלו לזרים: **חוץ מחפיפה** - שבלא נט"י יכולים לחוף בהן ראשון. וכך היה דרכן לחוף ראשון בתלתן: **כל מעשיה בטמאה חוץ משרייתה** - במים, שצריך לשרותן בטמאה. שאם שורה אותן בלא נט"י שרייתן מכשירתן לקבל טמאה, והוא מטמאן מיד בידיו. ואסרו זה בלבד משום היכר כדי שידעו שהיא תרומה: **כרשיני** - בלשון ערבי כרסנ"א, ואינם מאכל אדם אלא מדוחק בשנות רעבון: **ונכנסים לירושלים ויוצאים** - אע"ג דבשאר פירות קיימא לן דמעשר שני הנכנס לירושלים אין יכולין להוציאו משם, בכרשיני הקלו: **יתחלקו לעיסות** - ואינו כשאר מעשר שנטמא שפודין אותו ואפילו בירושלים, אבל כרשינים לפי שאינן מאכל אדם אין פודין אותן, דסבר ר"ט אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, הלכך יתחלקו לעיסות טהורות של מעשר שני וישימו בכל עיסה ועיסה מן הכרשינים הללו שנטמאו פחות פחות מכביצה, דאוכל פחות מכביצה אינו לא מיטמא מאחרים, ולא מטמא אחרים, וככה יאכלו אותן: **וחכ"א יפדו** - כשאר מעשר שני. והלכה כחכמים: **שורין** - במים ושפין על הבשר, בטמאה, בנטילת ידים, שסתם ידים שניות ופוסלות את התרומה: **ומאכילין** - לבהמה:

ח. שו"ת אגרות משה חלק יורה דעה א סימן רטו ענף ב

ולכן צריך לומר דבר חדש דהא מציינו משנה מפורשת בפ"ב ממע"ש מ"ד שמותר להאכיל כרשיני תרומה שנטמאו שרוב המפרשים פירשו לענין להאכיל לבהמה (לבד הר"ש שפ"ל שמותר אף לאדם וא"כ אינו שייך לכאן אבל שיטתו תמוה) וא"כ קשה על התוס' שסברי שאסור להאכיל תרומה טמאה לבהמה. ולכן אמינא דודאי לכו"ע ליכא בתרומה איסור אכילת טמאה לבהמה ולכן בכרשינין שדרך להאכילן

לבהמה אף כשהן טהורין אין שייך לאסור מלהאכילן כשהן טמאין. וממילא מותר גם לטמאן בידים כיון שלא נפסדו ולא נשתנו כלום במה שנטמאו מכפי שהיו בטהרתן, משום דאיסור לטמא התרומה הוא מקרא דמשמרת תרומותי כדאיתא בבכורות דף ל"ד שהוא איסור גם על כל עניני הפסדי תרומה א"כ מסתבר שכל איסור הטומאה הוא מחמת שמפסידו בזה שנאסרה התרומה בהטומאה לאכילת האדם שעמדה לזה ולכן בכרשינין שאף בטהרתן הן עומדין רק לבהמה שלא נאסרו לה בטומאה ולא יפסידם כלום רשאי לטמאן. וכן משמע ברמב"ם ר"פ י"ב מתרומות שאיסור טומאה ואיסור הפסד אחד הוא דכללן בחד דינא. איברא דמרש"י מכות דף י"ד משמע שלר' יוחנן יש לאו דכל קדש לא תגע שלא יגע טמא בתרומה אבל התוס' פי' שם דלא קאי הקרא אלא לאשמועינן שמטמא עיי"ש וכן יסבור גם הרמב"ם וכדאיתא כן במל"מ... ולכן מאחר שאף אחר שנטמאו הכרשינין יכול לעשות בהו כמו שהיה עושה אם היו טהורין שהוא להאכילן לבהמה לא נעשה עלייהו דין שרפה כלל אבל בתרומה שראויה לאדם כשהיא טהורה שאסור להאכילה לבהמה כשהיא טהורה כמפורש בתוס' ב"מ דף צ' ובר"ש פי"א מתרומות מ"ט, סברי התוס' דגם אחרי שנטמאה אסור להאכיל לבהמה אף שעתה אינה ראויה לאדם כיון דרק מצד האיסור אינה ראויה אבל בעצם היא ראויה לאדם דהאיסור שעל הדבר כיון שלא ניכר בה כלום אינו מחשיבה לאינה ראויה לענין להתיירה לבהמה ולכן נעשה עליה דין שרפה.

ט. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כ עמוד ב

מאי שנא שמן דראוי להדליק יין נמי ראוי לזילוף וכי תימא זילוף לאו מילתא היא והאמר שמואל משום רבי חייא שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשתים בחדש והא ראוי לישנו אתי ביה לידי תקלה שמן נמי אתי ביה לידי תקלה דרמי ליה בכלי מאוס יין נמי רמי ליה בכלי מאוס לזילוף קא בעי ליה בכלי מאוס רמי ליה

י. תוספות מסכת שבת דף כה עמוד א

כך אתה מצווה לשרוף את התרומה - פי' בקונטרס משום דלא ליתי בה לידי תקלה לפי טעם זה נראה דלאו דוקא שריפה אלא ה"ה שאר ביעור וכ"פ בהדיא באלו עוברין ול"נ דבסוף תמורה (דף לג:) קתני תרומה טמאה בהדי הנשרפין וקתני התם הנשרפין לא יקברו ע"כ נראה דשריפה דוקא משום דמאי לקדש ומדרבנן א"נ מדאורייתא מדאיקרי קדש ואם תאמר דאמר בספ"ק דפסחים (דף כ:) גבי תרומה טמאה שתעשה זילוף הא תנן בתמורה הראוי לקבורה פירוש כגון משקין ויש לומר דלא קאי אלא אערלה וכלאי הכרם ולא אתרומה דשריא בהנאה.

כ. שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן יג אותיות ד-ו

ורש"י לשיטתו, פי' (בבכורות י"ב ע"ב), חלה טמאה, אין לה תקנה אלא שריפה עיי"ש, ולא כתב דמצותו בשריפה, עי' בתשו' בי"צ (או"ח סי' י"ח אות ו'), משום דלדידי' הוי רק משום תקלה, - וכנראה דמשום הכי גם כן, פי' (בתמורה ל"ד ע"א), דכל הנשרפין לא יקברו, דלמא אתי אינש ואשכח להו ואכיל להו עיי"ש, והקשה הגרעק"א ז"ל בגליון הש"ס שם, ובתשו' (סי' קפ"ח בשולי המכתב), דלמאי צריך טעמא לזה כיון דמצותו בשריפה, פשיטא דלא יקבר לבטל מצותו עיי"ש, ולהנ"ל יתכן, דרש"י לשיטתו, דס"ל דעיקר הטעם משום תקלה, והה"ד שאר ביעור, ובכלל הנשרפין גם תרומה טמאה, ואמאי לא יקברו, וכקושי' התוס' על רש"י (בשבת) שם, ומש"ה כתב הטעם, דבקבורה עדיין יש תקלה, וצ"ע לכאורה על התוס', דהקשו על רש"י, דהרי רש"י השכיל שם בדבריו ליישב זאת כנ"ל, ומצאתי מזה בתשו' בית הלוי (ח"א סי' י"ט) עיי"ש. אבל צ"ע, דהרי רש"י שם, הביא שם (בשבת) מקודם הטעם, דמאי לקודש, ואח"כ כתב ועוד משום תקלה, כנ"ל, והמשמעות מזה, דטעם דמאי לקודש, העיקר, וגם מדלא כתב אי נמי משום תקלה, נראה דרצונו לומר דתרווייהו איתניהו בה, ולהוסיף בה, דיש גם משום תקלה, - ונפ"מ שלא ישהה זמן מרובה עד השריפה, אם לא דרמי ליה בכלי מאוס, או בחיטי שליקתא ומאיסתא, כמבואר (בפסחים ל"ג - ל"ד) שם, (ואף בזה"ז דקיל, כמ"ש הטור והרמ"א והטו"ז והש"ך (יו"ד סי' של"א סי"ט), מ"מ מוכח ממש"כ הטו"ז (ביו"ד של"א סק"ט), בדחיית היש מתרצים דברי הטור שם, משום שיכול להניח כ"ז שירצה, דצריך להניח בכלי שמחזיק שם תרומה טמאה, שלא יבא לידי מכשול עיי"ש) - אבל לא לגרוע בא את הטעם דמאי לקודש, וא"כ גם לרש"י צריך שריפה דוקא, וחוזר וניעור הערת הרעק"א על רש"י (דסוף תמורה), דלמא צריך לטעם דתקלה, אמנם י"ל בזה כמו שפירש הרה"ג מאלטונא ז"ל, דכתב כן משום ערלה וכה"כ, דס"ל באלו אין מצוה בשריפתן, ובתשו' מהר"ם שיק (או"ח סי' ר"ח) כתב ע"ז, דיפה כתב, אבל קשה דהרי רש"י כתב בפירוש (במקומות הנ"ל), דאף מותר להאכילו לכלבו, ולטעם דמאי לקודש, ה"ל צריך שריפה דוקא. ובזה ה"ל נראה לכאורה להוכיח דלרש"י, גם לטעם דמאי לקודש, מהני ביעור אחר, וכמ"ש החת"ס (באו"ח סי' ק"ד ויו"ד סי' רפ"ו), דס"ל דשריפה לאו דוקא, אלא שיעשה אפר, וכל שיתמקמק וכלה מן העולם נתקיים מצותו, (ומה דקשה ע"ז (מפסחים פ"ג ע"ב) שם, דאמר לענין קדשים, אימא לא תיבעי שריפה, ותיסגי ליה בקבורה, דש"מ דשריפה דוקא, וקבורה לא נחשב לשריפה, י"ל דמה"ט פי' רש"י שם, בקבורה, לגנוזה מן העין שלא יאכלוהו כלבים עיי"ש, דאם ה"ל קבורה ממש, שיתמקמק ויכלה מן העולם, הוי כשריפה, וכמו שרמז לזה בתשו' מהר"ם שיק שם), וע"כ הוצרך רש"י (שם בתמורה) וכן הרע"ב שם, דלא יקברו, משום תקלה, עיי"ש, וא"כ מכ"ש אכילה לכלב, דנכלה מן העולם תיכף, דהוי בכלל שריפה, (ובזה פליגו תוס' ואחריני הנ"ל, דלדידהו לא נכלל כ"ז בכלל שריפה, ועי' בספרי מנחת יצחק חלק שני סי' נ"ג).

ל. שו"ת אגרות משה חלק יורה דעה א סימן רטו ענף ד

ורש"י בביצה דף כ"ז במתני' ד"ה חלה דאף שאר ביעורין הוא כשריפה הוא דוקא בתרומה וכפי' בתרא שלו בשבת דף כ"ה אבל לא בקדש דהא בפירוש כתב בשבת בפ"י ראשון בטעם שאמר רב שמצוה לשרוף את התרומה שנטמאת דמאי לקדש שלטעם זה הוא דוקא בשריפה.